

17. English Language Dictionary. – L. & Glasgow: Collins COBUILD, 1992. – 1703 p.
18. Longman Dictionary of English Idioms. – L., 1979. – 543 p.
19. Електронний ресурс: http://ukrlife.org/main/evshan/symbol_k.html
20. Електронний ресурс: <http://colorprofi.ru/ncd-1-4-53/news.html>
21. Електронний ресурс: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/42164http>
22. Електронний ресурс: <http://www.prometeus.nsc.ru/guide/guide/spravka.ssi>

Гончарова Т. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВІДТВОРЕННЯ АГЕНТИВНИХ НОМІНАЦІЙ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ-ДІЯЧА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ: ОНОМАСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Аксіологічна семантика функціонально-структурних агентивних номінацій у сучасній англійській мові відкриває нові наукові перспективи у сфері визначення інтра- й екстралінгвальних чинників, які зумовлюють появу нових номінацій, з'ясуванню їх соціальної детермінації, дериваційної активності та продуктивності. Дослідження такого характеру сприятимуть розширенню теоретичної бази функціонально-ономасіологічної та комунікативної композитології.

Мета статті – дослідити *номінативні одиниці* (похідні, складні, складнопохідні та деякі словосполучення) з формантом *-er* сучасної англійської мови, які передусім становлять інтерес з позицій ціннісних імперативів носіїв англійської мови і культури, формуючи портрет людини-діяча.

Внутрішня форма досліджуваних агентивів англійської мови має специфічну національно-культурну маркованість, яка відображена в їх лексичному оформленні [2, 22]. Одні агентиви мають прямий смисл – безпосередню пряму номінацію, пряму мотивацію смислу, інші – образно-метафоричну. Як відзначають М. М. Полюжин та Л. Ф. Омельченко, “структурно-складні слова з формантом *-er* функціонують в англійській мові в одному, в двох (зрідка в трьох) близьких чи опосередкованих значеннях. Частотними є приклади метонімічного та метафоричного перенесення значень, що постають унаслідок регулярних видів асоціативної когезії або ж типових для англійської мови парних комбінацій значень” [там само].

Оскільки досліджувані агентиви з логіко-семіотичних позицій становлять *знаки певних ситуацій*, то самі ці ситуації стосуються всіх номінацій (прямих і образно-метафоричних) і розглядаються як інваріанти до варіантів. Всі агентиви з одним (однаковим) смислом, які виражають конкретну ситуацію, – є варіантами, а сама ситуація – інваріантом.

Відношення між внутрішньою формою і значенням, між конкретною ситуацією й інваріантною можна розглядати як партитивні, тобто частина – загальне: *fence-hanger* – *політик, що займає подвійну позицію*. Наведена номінація, є варіантом (частиною) загальної ситуації (інваріанта) “людина невпевнена, яку позицію їй зайняти щодо розв’язання будь-якого питання”.

У деяких похідних номінаціях з образно-метафоричним смислом відношення між внутрішньою формою, що відбиває покладену в основу найменування ознаку, і

значенням – це відношення *частина – ціле*. Наприклад: *writer-one / something writes*.

У складнопохідних словах типу *coffee-cooler (a shirker)*, що якісно характеризують особу, відношення *частина – загальне* є найвиразнішими. Експліцитно виражена ознака *one cools coffee* є виявом імпліцитної ознаки *one is cautious*. Обережність – це абстрактна характеристика людини, що є загальною (інваріантною) щодо конкретних, часткових (варіантних) форм свого вияву. Обережність виявляється не тільки в тім, що людина остуджує каву, але й у цілому ряді конкретних дій, що не послужили основою для утворення номінативної одиниці.

Кореляції “частина – загальне”, властиві агентивним номінаціям, пояснюються недостатнім заповненням актантних позицій на рівні мовної системи, які можливі тільки на рівні мовлення. Складнопохідні слова типу *coffee-cooler* також співвідносяться із ситуацією, яку вони відображають у “згорнутому” вигляді, яка розкривається у мовленнєвій ситуації.

З цієї точки зору інтерес становить більш докладний розгляд певних функціонально-ономасіологічних груп (за Ф. С. Бацевичем) (мікрополів) (далі ФОГ, або ФОМ) агентивів з метою визначення семантики останніх, яка зумовлена суто екстралінгвальними факторами.

Завдання статті:

– здійснити концептуалізацію макрополя “Людина-діяч” з позицій ономасіологічного підходу;

– охарактеризувати аксіологічно марковані агентивні номінативні одиниці з формантом *-er* у концептосферах відповідно до семіотичних опозицій.

З огляду на це в межах ФОМ пропонуємо логіко-семіотичну класифікацію смислової та структурної організації агентивів англійської мови (за типами ситуацій, що моделюються), а також суб’єктно-образну їхню характеристику (за типами уявлюваних та виконуваних дій), внаслідок чого кожна буквальна (сигніфікативно-денотативна), а також образна агентивна одиниця розглядаються в двох смислових планах: а) логіко-семіотичному (як знак і модель логічної ситуації) і б) реалемному, що становить згорнутий текст (за Ю. Лотманом), елементи якого відображають певну модель світу.

Дослідники неодноразово звертали увагу на те, що логіко-семіотична характеристика полів (за поняттєвими сферами) має таку специфіку, як багатотемність, перехресність предметно-тематичних класів слів. Крім того, складність досліджуваного об’єкта зумовлюється тим, що агентиви, з одного боку, є структурно-складними словами із формантом *-er*, які здатні поєднувати в одній номінації значення особи, механізма, різних речовин, нематеріального агенса [2, 24], а з іншого, – вони є конотативними мовними одиницями з оцінною семантикою, портрете, – це згорнуті тексти, які в стислій формі моделюють діяльність людини в навколишньому світі.

Кожне ФОМ має свою таксономію, оскільки логічно-семіотичні типи ситуацій, а також визначені концептуальні сфери при подальшій класифікації розгалужуються на кілька підгруп (назвемо їх суб’єктно-образними тематичними групами, далі СОТГ).

Перше ФОМ моделює соціосеміотичну концептосферу, яка включає СОТГ з агентивами-політонімами *frontbencher* – 1) міністр, 2) член “тіньового кабінету”, *trustbuster* – амер. представник уряду, що контролює дотримання антитрестовського законодавства, агентивами-лексонімами *lawbreaker* – порушник закону, правопорушник, *tax-dodger* – особа, що ухиляється від сплати податків, *prison-breaker*

– в'язень, що втік із в'язниці, та агентами-соціонімами типу *baby-sitter*, ядерну позицію в яких займає слот свої/чужі в кореляції з фреймами ВЛАДА, КЕРІВНИЦТВО. Зі згаданим протиставленням співвідноситься англ. *outlander* – 1) незнайома людина, стороння людина, 2) чужинець, що вживається на позначення сторонньої, чужої людини, *overstayer* – іноземець, в якого закінчився термін перебування в іншій (чужій) державі.

Друге ФОМ моделює прагматичну концептосферу, в межах якої СОТГ перехрещується з агентами на позначення трудової діяльності людини, її досвіду, вміння-невміння, навчання-невігластва тощо. ФОМ на позначення трудової діяльності в основному пов'язується з інтенсивністю вияву певної процесуально-фізичної ознаки, її надмірним виявом, чи навпаки, – бездіяльністю, поганою працею або невмінням щось робити (логіко-семантичне співвідношення багато/мало). Кількісний вияв атрибутивної ознаки, яка виражається за допомогою відповідних кількісних протиставлень типу багато-мало, два-один, взаємозамінність великого малим, кількісна перевага-неперевага малого над великим, єдність-роз'єднаність, стосується всіх одиниць розгляданої СОТГ, позаяк останні виявляються стилістично маркованими, мають яскраво виражену оцінку (схвалення, засудження, презирство тощо).

СОТГ з аксіологічною опозицією *добре-погано працювати*, наприклад, *topnotcher* – людина-ас, *майстер справи*; *bush-leaguer* – поганий працівник представлена складнопохідними й складними номінаціями з актантними поширювачами й інтенсифікаторами певної дії типу (сильно, старанно, багато). Так, у внутрішній формі номінацій *full-timer*, *whole-timer* – працівник, що працює цілий робочий тиждень, імпліцитно наявний інтенсифікатор дії – *багато*, а в лексемі *overachiever* – людина, що домоглася успіху старанною, завзятою працею або навчанням, – *старанно*.

Третє ФОМ моделює обрядово-міфологемну концептосферу, в якій виокремлюються СОТГ з агентами на позначення:

– шлюбних, сімейних, а також позашлюбних інтимних стосунків *lady-killer* – ірон. *серцеїд*, *prom-trotter* – дамський догідник;

– обрядодій *cross-bearer* – хрестоносій (у церковних обрядах), *bell-ringer* – дзвонар, *candle-lighter* – церковний прислужник, що запалює свічки, *fortune-hunter* – той, хто шукає наречену з приданим;

– ритуальних дій *firewalker* – людина, що ходить босою по розжарених каміннях чи вугіллях, *fire-worshipper* – вогнепоклонник, зокрема й їх виконавців *bullfighter* – тореадор, матадор; *torch-bearer* – смолоскипник, факельник;

– міфічних істот. Різні стосунки людини з природою, з навколишнім світом через її глибоку віру в потойбічні сили досить часто супроводжувалися присутністю міфічних істот, як наприклад, *besom-rider* – фольк. *відьма на мітли*. Ця номінація в сучасній англійській мові вживається на позначення спритної й подекуди екстремальної людини.

– казкових героїв *man-eater* – *людоджер*.

Четверте ФОМ моделює екзистенціально-аксіологічну концептосферу, яка об'єднує СОТГ з агентами на позначення змісту і характеру дій людини, про їх внутрішній і зовнішній бік, про сутність дій, про сутність і явище, про саму дію як таку та її оформлення (зміст та якість мовлення людини, темп, мета мовлення (ці пов'язуються з концептом “Обман”, напр., див. англ. *four-flusher*, що має образно-

переосмислене значення “аматора пускати пил у вічі”, тобто “обманщика”, яке відповідає рос. “очковтиратель”), манера одягу, вбрання, якісна підміна змісту формою, мінливість-немінливість характеру дій або змісту тощо).

Передусім відзначимо аксіологічну негативну маркованість одиниць, пов’язаних із протиставленням змісту і характеру дій людини *two-timer* – амер. сл. *той, хто є зрадником, обманщик*.

Загальне значення інтенсивної розмови – “пліток з негативною оцінкою” маніфестує *tale-telle* – *пліткар* та *rabble-rouser* – презир. *демагог*. говорити не по суті справи, не зупиняючись.

П’яте ФОМ моделює семіотичну хронотопну концептосферу, яка об’єднує СОТГ з агентивними номінаціями, що маркують якісний вимір (*близько-далеко, верх-низ, багато-мало*) і вживаються на позначення місця і часу проживання людини. Просторово-часові відношення в цих одиницях тісно пов’язуються з локативними характеристиками.

Найчисельнішою в цій ФОМ є СОТГ з топонімічним компонентом семантики, що маркується як експліцитно *West-Ender* – *житель Уест-Енда*, так й імпліцитно, виявляючись у внутрішній формі агентивних утворень. Остання є достатньо етимологізованою, прозорою (в основу кожної назви покладено той тип культурного господарювання, який властивий певній місцевості, а також специфіку соціальних та етнічних стереотипів поведінки мешканця, притаманну окремим територіям) *moonshiner* – *житель південних штатів США*; *lowlander* – *житель південної частини Шотландії*; *cliff-dweller* – іст. *житель скельних печер (в Америці)*; *cornhusker* – *кукурудзівник – прізвисько мешканця штату Небраска*, *bean-eater* – амер. ірон. *бобоїд – прізвисько мешканця м. Бостона*.

З’ясування різноманітної образної (епідигматичної) характеристики агентивних номінацій із формантом *-er* в англійській мові, визначення типології образного набору й інваріантного смислу їхніх тематичних елементів дозволило здійснити суб’єктно-образну класифікацію агентивів в її поєднанні з логіко-семіотичним планом досліджуваних одиниць з урахуванням їх смислової, значеннєвої та логічної організації, трансформації і варіативності компонентного складу.

Висновки. Отже, функціонально-ономасіологічні мікрополя агентивних номінацій з формантом *-er* та їхні суб’єктно-образні тематичні групи свідчать про певні “звички свідомості” англійського етносу, які виявилися через вибір способів концептуалізації реального світу на рівні досліджуваних номінацій. Зафіксована повторюваність однієї й тієї ж мотивувальної ознаки в різних видах номінації є вагомим аргументом проти довільності (випадковості) її вибору як базису найменування та його переосмислення.

Л і т е р а т у р а :

1. Вендина Т. И. Словообразование как источник реконструкции языкового сознания / Т. И. Вендина // Вопр. языкознания. – 2002. – № 4. – С. 42–72.
2. Положин М. М. Функциональное словосложение и префиксальные ономасиологические категории в английском языке: учебное пособие / М. М. Положин, Л. Ф. Омельченко. – Ужгород: Ужгородск. гос. ун-т, 1997. – 99 с.
3. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений. Семантика производного слова / Е. С. Кубрякова. – М.: Наука, 1981.
4. Бацевич Ф.С. Очерки по функциональной лексикологии / Ф.С. Бацевич, Т. А. Космеда. – Львов: Изд-во “Світ”, 1997. – 394 с.

5. Байбурин А. К. Ритуал своё и чужое / А. К. Байбурин // Фольклор и этнография. Проблемы реконструкции фактов традиционной культуры. – Л.: Наука, 1990. – С. 3–17.
6. Трубачёв О. Н. Языкознание и этногенез славян: Древние славяне по данным этимологии и ономастики / О. Н. Трубачёв // Славянское языкознание. – М.: Наука, 1983.
7. Болдирев Р. В. Італіко-германіка і палеославія у координатах індоевропейського лінгвоетногенезу / Р. В. Болдирев // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київськ. держ. лінгвіст. ун-ту. Філологія. Педагогіка. Психологія. – 2000. – Вип. 1. – С. 227–238.
8. Потебня А. А. Слово и миф / А. А. Потебня. – М.: Наука, 1989.
9. Яковлева Е. С. О понятии “культурная память” в применении к семантике слов / Е. С. Яковлева // Вопр. языкознания – 1998. – № 3. – С. 43–73.
10. Тищенко О. В. Обрядова семантика у слов'янському мовному просторі / Олег Володимирович Тищенко. – К.: КДЛУ, 2000. – 236 с.

*Думчак І. М.
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ РЕАЛІЙ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ АСКОЛЬДА МЕЛЬНИЧУКА “WHAT IS TOLD”

Відомо, що відтворення реалій у перекладі, особливо тих, які мають яскраво виражену національну специфіку, є чи не найскладнішим процесом для перекладача, адже вони становлять безеквівалентну лексику мови. Цій проблемі присвячена низка наукових розвідок учених, які пропонують різні визначення цього терміна, його класифікації та шляхи подолання труднощів, які виникають при перекладі реалій [1; 2; 5; 6; 7; 10; 11; 12; 14].

Більш складною для перекладача є проблема відтворення реалій оригінального твору мовою народу, з середовища якого ці реалії походять. Проблема здебільшого стосується творів тих авторів, які за національністю є представниками однієї країни, а за етнічним походженням – іншої. Йдеться про таке оригінальне явище у світовій літературі, як мультикультуралізм¹.

Метою статті є дослідження лінгвістичного аспекту американської полікультурності, зокрема мови творів представника її української складової Аскольда Мельничука.

Завдання:

– проаналізувати адекватність перекладу реалій в англomовному романі Аскольда Мельничука “What Is Told” (“Що сказано”);

– охарактеризувати особливість стилю американського письменника, адже реалії “завжди...стильотворчі засоби, бо вони сприяють створенню національного колориту як постійного складника стилю” [5, 158].

Аскольд Мельничук є американцем за національністю й українцем за походженням, якого завжди цікавило й цікавить власне етнічне коріння, свідченням чого є проблематика і тематика його трьох романів: “What Is Told” (“Що сказано”) (1994), “Ambassador of the Dead” (“Посол мертвих”) (2001) та “The House of Widows” (“Будинок вдів”) (2007), з яких два перших присвячені темі життя українських

¹ Це поняття позначається ще такими синонімічними термінами, як полікультурність, багатокультурність, мультикультурність та ін.